

SARI - TÜRKİYE VE DANİMARKA DAVASI

*Yrd.Doç.Dr. Yasin POYRAZ**

§ 1. KARAR¹

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SARI - TÜRKİYE ve DANİMARKA DAVASI

(Başvuru no: 21889/93)

STRASBOURG

8 Kasım 2001

İşbu karar, Sözleşme m. 44/2’de belirlenen şartlar içinde kesinleşmiştir. Şekli bazı düzeltmeler yapılabilir.

Sarı - Türkiye ve Danimarka Davasında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Dördüncü Bölüm), aşağıda yer alan isimler ile Daire teşekkül ederek:

G. RESS (Başkan), N. VAJIC, J. HEDIGAN, M. PELLONPÄÄ, S. BOTOCHAROVA (yargıçlar), E. PALM, F. GÖLCÜKLÜ (*ad hoc* yargıçlar) ve V. BERGER (Bölüm Yazı İşleri Müdürü),

Daire Heyeti, 18 Ekim 2001 tarihli oturumundan sonra,

İşbu kararı, aynı tarihte kabul etmiştir:

USUL İŞLEMLERİ

1. Davada ilk olarak Türk uyruklu Hamdi Sarı (“şikayetçi”) tarafından Türkiye Cumhuriyeti ve Danimarka Krallığına karşı yöneltilen başvuru (no:

* A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Devletler Umumi Hukuku Öğretim Üyesi.

¹ Affaire Sarı c. Turquie et Danemark, “<http://hudoc.echr.int/hudoc/default.asp?Cmd=Page&Page=14RelatedMode=1>, 28.12.2001”. Kararın esası, adil yargılanma hakkı bakımından makul süre şartına ilişkindir. Fransızca aslı göz önünde tutularak, kararın başlık numaraları değiştirilmeden tamamı çevrilmiş; okuyucuya kolaylık sağlamak amacıyla bazı bilgiler ve özellikle Mahkemenin atıfta bulunduğu pozitif düzenlemeler tarafımızdan dipnotta gösterilmiştir.

21889/93), İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme ("Sözleşme")'nin 34. maddesi² gereğince, 9 Nisan 1993 tarihinde, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ("Komisyon") önüne gelmiştir.

2. Şikayetçi, İstanbul Barosu avukatlarından Hasip Kaplan tarafından temsil edilmiştir. Türk Hükümetini Bakır Çağlar; Danimarka Hükümetini ise Tyge Lehmann, temsil ile görevli bulunmaktadır.

3. Şikayetçi özellikle, âkit her iki devlet adli makamlarınca makul sürele-re uyulmaması sebebine dayalı olarak, Sözleşmenin 6. maddesi 1. fıkrasının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

4. Komisyon (İkinci Daire), 4 Mart 1998 tarihinde, başvuru için kabul edilebilirlik yönünden incelemeye aldığını açıklamıştır.

5. Şikayetçi ve Hükümetler, esas hakkında yazılı düşüncelerini sunmuşlardır (İçtüzük m. 59/1)³.

6. Danimarka Hükümeti, 24 Haziran 1998'de ek düşüncelerini sunmuştur.

7. Şikayetçi düşüncelerini, 29 Haziran 1998 tarihli cevabıyla sunmuştur.

8. Başvuru, Sözleşmenin 11 Nolu Protokolünün yürürlüğe girdiği tarih olan, 1 Kasım 1998'de Mahkemeye ulaşmıştır (11 Nolu Protokol m. 5/2)⁴.

9. Başvurunun incelenmesi, Mahkemenin Dördüncü Bölümüne bırakılmıştır (İçtüzük m. 52/1)⁵. Bu Bölümün içinden davaya bakmakla görevli Daire (Sözleşme m. 27/1)⁶, İçtüzük m. 26/1'in öngördüğü şekilde oluşturul-

² Sözleşme m. 34: "İşbu Sözleşme ve Protokollerinde tanınan hakların Yüksek Taraf Devletlerin biri tarafından ihlalinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her hakiki şahıs, hükümet dışı her teşekkül veya her insan topluluğu, Mahkemeye başvurabilir. Yüksek Taraf Devletler bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasına hiçbir suretle engel olmamayı taahhüt ederler."

³ İçtüzük m. 59/1: "Sözleşmenin 34. maddesine göre yapılan bir başvurunun Daire tarafından kabul edilmesinden hemen sonra taraflar ek delillerini ve yazılı düşüncelerini sunmaya davet edilebilirler."

⁴ 11 Nolu Protokol m. 5/2: "İşbu Protokolün yürürlüğe girdiği tarihte Komisyon önünde bulunup, kabul edilebilirlik yönünden henüz karara bağlanmamış başvurular, Protokol hükümleri uyarınca Mahkemece incelenir."

⁵ İçtüzük m. 52/1: "Sözleşmenin 34. maddesine göre yapılan bir başvuru üzerine Mahkeme Başkanı, Bölümlerden birini görevlendirir; Mahkeme Başkanı bu görevlendirme sırasında, davaların Bölümler arasında adil dağılımı için çaba gösterir."

⁶ Sözleşme m. 27/1: "Mahkeme, önüne gelen başvuruları incelemek üzere üç yargıçlı Komiteler, yedi yargıçlı Daireler ve onyediy yargıçlı bir Büyük Daire şeklinde toplanır. Mahkemenin Daireleri belirli bir süre için Komiteleri oluşturur."

muştur⁷. Daha sonra Danimarka ve Türkiye'nin seçilmiş yargıçları sıfatıyla P. Lorenzen ve R. Türmen davadan çekilerek (İçtüzük m. 28)⁸, Danimarka ve Türk Hükümetleri, ayrı ayrı, E. Palm ve F. Gölcüklü'yü Mahkemede yer almak üzere *ad hoc* yargıç sıfatıyla atamışlardır.

OLAYLAR

I. DAVA KONUSUNUN AYRINTILARI

10. Türk uyruklu şikayetçi, 1945 doğumlu ve işçidir. 22 Şubat 1990 tarihinde Gentoftte (Danimarka)'da, Danimarka uyruklu bir kişiye karşı işlenen, kasten adam öldürme suçunun sanığıdır. Şikayetçi, 23 Şubat 1990'da Danimarka'yı terk etmiştir.

11. 26 Şubat 1990 tarihinde Gentoftte Mahkemesi, şikayetçi için tutuklama kararı vermiştir.

12. Kopenhag İnterpol Servisi, 27 Şubat 1990'da, şikayetçinin tutuklanmasını ve sorguya çekilmesini Türk makamlarından istemiştir.

13. Danimarka Adalet Bakanlığı, 13 Mart 1990'da, Danimarka Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla şikayetçinin iadesini talep etmiştir.

14. Söz konusu talep, 17 Mayıs 1990'da bu defa, Danimarka dilindeki belgelerin Türkçe çevirisi de eklenerek yinelenmiştir. Aynı zamanda Danimarka Adalet Bakanlığı, şayet Türk makamlarınca iade talebi reddedilirse, yargılama yetkisinin Türk adli makamlarına bırakılmasının göz önünde bulundurulabileceğini belirtmiştir.

15. Türk Adalet Bakanlığı, 15 Haziran 1990'da Sivas Savcılığından, şikayetçi için bir soruşturma açılmasını istemiştir.

16. Hazırlık soruşturmasının sonunda, 23 Temmuz 1990 tarihinde Şarkışla Mahkemesi, tutuklama müzekkeresinin aksine şikayetçi için tutuklamaya yer olmadığı kararı vermiştir.

⁷ İçtüzük m. 26/1: "Mahkeme önüne getirilen davaların görülmesi için Sözleşmenin 27. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen yedi yargıçlı Daireler, Bölümlerin içinden aşağıdaki şekilde oluşturulur: a) Her bir dava için Dairede, Bölüm Başkanı ve ilgili âkit Devlet nezdinde seçilmiş yargıç yer alır. İlgili âkit Devlet nezdinde seçilmiş yargıç, Tüzüğün 51. ve 52. maddelerine göre başvurunun gönderildiği Bölümün üyesi değilse, bu yargıç Sözleşmenin 27. maddesinin 2. fıkrasına göre, Dairede re'sen (*ex officio*) yer alır. (...)"

⁸ İçtüzük m. 28/2: "Bir yargıç, kişisel menfaatinin bulunduğu veya daha önce Devlet görevlisi veya davada menfaati olan tarafın avukatı veya danışmanı olarak veya bir yargı yeri veya araştırma komisyonu üyesi veya başka bir sıfatla yer aldığı bir davanın görülmesine katılamaz."

17. Şikayetçi, 29 Haziran 1992'de İstanbul'da yakalanmış ve Kartal (İstanbul) Sulh Ceza Hakimliğince tutuklanmıştır.

18. Ankara İnterpol Servisi 30 Haziran 1992'de, Danimarka makamlarına şikayetçinin tutuklandığını bildirmiş; ilgili belgelerin ve kanıtların verilmesini talep etmiştir.

19. Kopenhag İnterpol Servisi 1 Temmuz 1992'de, şikayetçinin parmak izlerine ilişkin belgeleri derhal göndereceğini Ankara'ya bildirmiştir. Ancak Türk makamları, davanın sonunda idam cezasına hükmedilmeyeceği güvencesi vermediğinden, söz konusu belgeler gönderilmemiştir.

20. 22 Temmuz 1992 tarihli iddianame ile Kartal Savcılığı, Kartal Ağır Ceza Mahkemesi önünde, şikayetçiye karşı kasten adam öldürme suçundan ceza davası açmıştır.

21. 18 Ağustos 1992 tarihli duruşma sırasında Ağır Ceza Mahkemesi, Adalet Bakanlığı aracılığıyla, Danimarka adli makamlarından, adli tıp raporunun olduğu gibi dava dosyasına iletilmesini talep etmiştir. Türkçe kaleme alınan bu talep, 13 Ekim 1992'de Danimarka makamlarına ulaşmıştır.

22. Kartal Ağır Ceza Mahkemesi 16 Eylül 1992'de, Danimarka adli makamlarının cevabını beklemeye karar vermiştir. Öte yandan tanıkların Türkiye'de dinlenmesi için, Tarsus Ağır Ceza Mahkemesinden istinabe talebinde bulunmuştur.

23. Kartal Ağır Ceza Mahkemesi, 16 Ekim 1992'de Cumhuriyet Başsavcılığından, dava dosyasının gönderilmesi yönündeki talep için, Danimarka mahkemeleri nezdinde girişimde bulunmasını talep etmiştir.

24. Kartal Ağır Ceza Mahkemesi, 16 Kasım 1992'de, Danimarka adli makamlarının cevabını beklemeye karar vermiştir.

25. Gentofte Savcılık ve Emniyet İdaresi, 7 Aralık 1992'de, Danimarka Adalet Bakanlığından, Türk makamlarına gönderilecek, şikayetçinin iadesi talebine ilişkin tüm belgelerin değerlendirilmesine izin verilmesini istemiştir.

26. Ankara'nın Kuzey Avrupa irtibat görevlisi, 10 Aralık 1992'de, Türk Dışişleri Bakanlığının, iade talebi konusunda karar vereceği bilgisini, Danimarka makamlarına iletmıştır.

27. Sözü edilen görevli, 6 Ocak 1993'te, Danimarka makamlarına, henüz Türk makamlarının iade talebini cevaplamamış olduğunu ve Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre, şikayetçinin idam cezasına çarptırılabilceğini bildirmiştir.

28. Kartal Ağır Ceza Mahkemesi, 16 Aralık 1992 tarihinde yapılan duruşma sırasında olduğu gibi, 15 Şubat ve 18 Haziran 1993 tarihli duruşmalar sırasında da, diplomatik yollarla, Gentofte Ağır Ceza Mahkemesi nezdinde, dava dosyasının elde edilmesi için yapılacak talebi tekrarlamıştır.

29. 13 Ocak 1993 tarihli bir mektup ile, şikayetçinin iade talebi konusunda Danimarka ve Türk makamları arasında yapılacak görüşmelerde bulunmak üzere, Gentofte Mahkemesi yargıçlığı tarafından Danimarkalı bir avukat görevlendirilmiş olduğu, şikayetçinin İstanbul'daki avukatına bildirilmiştir.

30. 27 Ocak 1993'de, Türk Adalet Bakanlığı, 13 Ekim 1992 tarihli mektubuna atıfta bulunarak, bir defa daha, Danimarka'dan soruşturma dosyasının gönderilmesini istemiştir.

31. Kartal Ağır Ceza Mahkemesi, 12 Mart 1993'te, Danimarka mahkemelelerinden hiçbir cevap alamadığı için davayı ertelemiştir.

32. Danimarka Hükümeti, 20 Nisan 1993'te tebliğ edilen 25 Mart 1993 tarihli bir mektup ile; Türk Hükümetinin, şikayetçinin dosyasının Türkiye'ye gönderilmesine ilişkin sonuncu talebinin, şikayetçinin iadesinin zımni reddi gibi yorumlandığını bildirmiştir. Aynı zamanda Danimarka Hükümeti Türkiye ile, talebe ilişkin görüşmeler için, şikayetçinin Türkiye'de uğraması mümkün yaptırımlar hakkında bilgi ve idam cezasına çarptırılmayacağına dair güvence istemiştir.

33. Türk makamları, 13 Ekim 1992 ve 27 Ocak 1993 tarihli mektupları teyid ederek, 22 Nisan 1993'te, Danimarka makamlarından taleplerini yinelemiştir.

34. Türk Adalet Bakanlığı, 5 Ekim 1993'te, Danimarka makamlarının 25 Mart 1993 tarihli mektup ile dile getirdiği talebi yerine getirmiş ve Danimarka makamları tarafından düzenlenmiş dosyanın gönderilmesini bir defa daha talep etmiştir.

35. Ankara'nın Kuzey Avrupa irtibat görevlisi, 8 Kasım 1993'te Danimarka makamlarına, şikayetçinin Türkiye'de idam edilmesi tehlikesinin bulunmadığının Türk makamlarınca açıklanmış olduğunu bildirmiştir.

36. Adalet Bakanlığı 9 Kasım 1993'te, Gentofte Savcılık ve Emniyet İdaresine, Türk makamlarının 5 Ekim 1993 tarihli belgelerini ulaştırmıştır.

37. Gentofte Savcılık ve Emniyet İdaresi, Danimarka diline birer çeviri ile birlikte, belgeleri Adalet Bakanlığına geri göndermiştir.

38. Danimarka Hükümeti, 4 Ocak 1994'te Türk Hükümetine, şikayetçinin davasının sorumluluğunu üstüne almasını istemeye hazır olduğunu bildirmiştir. Bununla birlikte Danimarka Hükümeti, yargılama yetkisinin devrini kabul etmeden önce Danimarka polisi tarafından şikayetçinin Türkiye'de sorgulanması, Türk makamlarınca izin verilmesi şartını ileri sürmüştür.

39. Bu bildirim, Ankara'nın Kuzey Avrupa irtibat görevlisi, 6 Ocak 1994'te, İnterpol yoluyla, Türk Adalet Bakanlığına ulaştırmıştır.

40. Sözü edilen görevli, 2 Şubat 1994'te, Ankara İnterpol Servisinin sözlü olarak, Türk Adalet Bakanlığınca, Danimarka'nın adli yardım talebinin resmi şekilde yapılmasını istemiş olduğunu bildirmiştir.

41. Danimarka Adalet Bakanlığı, 9 Şubat 1994'te, Türk makamlarına resmi şekilde adli yardım talebinde bulunmuştur.

42. Ankara'nın Kuzey Avrupa irtibat görevlisi, 29 Mart 1994'te, Türk Adalet Bakanlığının sözü edilen talebi değerlendirdiği ve İstanbul Savcılığının kararını beklediği bilgilerine, İnterpol Servisi nezdinde sahip olmuştur.

43. Sözü edilen görevli, 7 Nisan 1994'te, İnterpol Servisinin ve daha sonra İstanbul Savcılığının, Kartal Ağır Ceza Mahkemesince 13 Nisan 1994 tarihinde yapılacak duruşmada, şikayetçiyi sorguya çekebilmek için Danimarka polisinin hazır bulunması gerektiğine karar verdiğini bildirmiştir.

44. Danimarka polisi ve şikayetçinin Danimarkalı hukuk danışmanı, nihayet 13 Nisan 1994'te şikayetçiyi, adam öldürme suçuna ilişkin Danimarka Ceza Kanunu'nun 237. maddesinden sanık bulunduğunu bildirerek sorgulama yapmışlardır.

45. Danimarka polisi, 14 Nisan 1994'te, 13 Nisan 1994 tarihli duruşma tutanağının bir suretinin kendisine verilmesini, Türk makamlarının dikkatini çekerek talep etmiştir. Türk makamları, tutanağı elde etmek için resmi bir başvurunun yapılması gerektiğini bildirmiştir.

46. Türk Adalet Bakanlığı, 18 Nisan ve 20 Haziran 1994'te, Danimarka Adalet Bakanlığına, şikayetçiye karşı yöneltilmiş iddianamenin ve Kartal Ağır Ceza Mahkemesi önünde yapılan 13 Nisan 1994 tarihli duruşma tutanağının İngilizce çevirisini göndermiştir.

47. Gentofte Savcılık ve Emniyet İdaresi, 6 Mayıs 1994'te, Danimarka Adalet Bakanlığından, 13 Nisan 1994 tarihli duruşma tutanağının bir suretinin verilmesine Türk makamlarının davet edilmesini istemiştir. Gentofte Savcılık ve Emniyet İdaresinin talebi üzerine, Gentofte Ağır Ceza Mahkemesi, askıya alınan yargılamayı sona erdirmiştir.

48. Danimarka Adalet Bakanlığı, 27 Mayıs 1994'te, Türk Adalet Bakanlığından, 13 Nisan 1994 tarihli duruşma tutanağının bir suretini vermesini resmen talep etmiştir.

49. Ankara'nın Kuzey Avrupa irtibat görevlisi, bu resmi talebi, 7 Haziran 1994'te, Türk Adalet Bakanlığına ulaştırmıştır.

50. Danimarka Adalet Bakanlığı, 26 Haziran 1994'te, Gentofte polisinden, dosyaların Türkçe'ye birer çevirisinin yapılarak kendisine ulaştırılmasını istemiştir. Gentofte polisi cevaben, böyle bir çevirinin ancak üç-dört ay içinde yapılabileceğini bildirmiştir.

51. Danimarka Adalet Bakanlığı, 13 Temmuz 1994'te Türk makamlarına, Danimarka Ceza Kanunu'nun 237. maddesi metnini ulaştırmıştır. Aynı zamanda dosyanın çevirisinin yaklaşık üç ay alabileceğini bildirmiştir.

52. Danimarka Adalet Bakanlığı, 31 Ağustos 1994'te, Türk makamlarına nihayet, Danimarka Ceza Kanunu ve Danimarka Ceza Yargılamaları Usulü Kanunu'ndaki düzenlemelerin ayrıntılarını ulaştırmıştır.

53. İki hükümet arasında karşılıklı bu yazışmaların devam ettiği sırada, Kartal Ağır Ceza Mahkemesi, duruşmaları sırasıyla 9 Nisan, 3 Mayıs, 24 Mayıs, 23 Haziran, 21 Temmuz ve 8 Kasım 1993; benzer şekilde 2 Şubat, 13 Nisan, 18 Temmuz ve 5 Aralık 1994 tarihlerine ertelemiştir.

54. Danimarka Adalet Bakanlığı, 23 Ocak 1995'te, Türk makamlarından resmi olarak, şikayetçiyi yargılama yetkisini açıklamasını istemiştir.

55. Danimarka'nın Ankara Büyükelçiliği, 7 Şubat 1995'te, dava dosyasını Türk Dışişleri Bakanlığına iletmıştır.

56. 14 Temmuz 1995 tarihli duruşma sırasında Kartal Ağır Ceza Mahkemesi, Danimarka makamlarının dava dosyasını iletmış olduğunu; ancak bu durumda, belgeler içindeki metinlerde Danimarka Ceza Kanunu'nun uygulanacak hükümlerini bulma imkanından yoksun olduğunu tutanağa geçirmiştir.

57. Kartal Ağır Ceza Mahkemesi, 1 Aralık 1995'te, dosyanın henüz tamamlanmamış olduğunu kayıtlara geçirmiş ve Türk Adalet Bakanlığı aracılığıyla, yeniden talepte bulunmuştur.

58. Öte yandan şikayetçinin 18 Ağustos, 16 Eylül, 16 Ekim, 16 Kasım, 16 Aralık 1992; 18 Ocak, 12 Mart, 9 Nisan, 3 Mayıs, 24 Mayıs ve 23 Haziran 1993 tarihlerinde Kartal Ağır Ceza Mahkemesine sunduğu şartlı salıverilme talepleri reddedilmiştir. Bu ret kararları, dosyanın durumuna ve söz konusu suçun niteliğine dayandırılmıştır.

59. 21 Temmuz 1993 tarihli duruşma sırasında, Kartal Ağır Ceza Mahkemesi, dava dosyasının beklenmesinin yol açtığı gecikmeyi göz önünde tutarak, şikayetçiyi kefaletle salıvermiştir.

60. Kartal Ağır Ceza Mahkemesi, 11 Nisan 1997 tarihli kararıyla, Danimarka Ceza Kanunu'nu uygulayarak (dava bakımından bu kanunun düzenlemeleri sanık lehinedir), şikayetçiyi adam öldürmek suçundan oniki yıl hapis cezasına mahkum etmiştir. Şikayetçi, bu kararı temyiz etme imkanına sahip bulunmamaktadır.

61. Yargıtay, 25 Şubat 1998 tarihli kararıyla, ilk derece mahkemesinin kararını esas bakımından onamıştır. Bununla birlikte ceza miktarı konusunda bozma kararı vermiştir⁹.

62. Nihayet, Kartal Ağır Ceza Mahkemesi, 20 Kasım 1998 tarihinde şikayetçiyi, adam öldürmek suçundan beş yıl hapis cezasına mahkum etmiştir.

II. UYGULANAN İÇ HUKUK

A. Türk Ceza Kanunu

63. Türk Ceza Kanunu'nun 10/a maddesindeki düzenleme:

“Bir Türk vatandaşı veya yabancı, yabancı ülkede bir suç işleyip de (...) Türkiye’de yargılandığı takdirde; Türkiye zararına işlenmiş suçlar dışında, suçun işlendiği ülke kanunu ile Türk kanunundan hangisi uygulamada sanığın lehine sonuç verecek ise, o kanun gözönünde bulundurul[ur] (...)”.

B. Danimarka Ceza Kanunu

64. Danimarka Ceza Kanunu'nun 237. maddesindeki düzenleme:

“Bir kişiyi kasten öldüren kimse, cinayet suçundan cezalandırılır. Bu kişiye, asgari beş yıl ile üst sınırdaki bir süreyle hapis cezası verilir.”

HAK BAKIMINDAN

I. SÖZLEŞMENİN 6. MADDESİ 1. FIKRASININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI ÜZERİNE

65. Şikayetçi, Sözleşmenin 6. maddesi 1. fıkrasına aykırı olarak Danimarka ve Türk yargılama organları tarafından makul sürelerle uyulmadığı, kendisiyle ilgili olduğu ölçüde her iki ülkede ceza yargılamaları usulünün, aşırı uzun sürdüğü iddiasında bulunmuştur. İlgili madde aşağıdaki şekilde kaleme alınmıştır:

“Her şahıs (...) cezai sahada kendisine karşı serdedilen bir isnadın esası hakkında karar verecek olan, (...) mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde hakkaniyete uygun (...) surette dinlenmesini istemek hakkını haizdir.”

⁹ Kasten adam öldürme suçu ile ilgili olarak TCK 10/a maddesinin uygulanması bakımından Yargıtay'ın benzer diğer içtihatları için bkz. Yargıtay 1. CD., E. 1997/2385, K. 1997/3545, T. 5.11.1997, YKD, C. 24, S. 2 (Şubat 1998), s. 263-265; Yargıtay 1. CD., E. 1997/3469, K. 1998/4556, T. 24.12.1997, YKD, C. 24, S. 4 (Nisan 1998), s. 595-597; Yargıtay 1. CD., E. 1998/849; K. 1998/972, T. 31.3.1998, YKD, C. 24, S. 6 (Haziran 1998), s. 914-915; Yargıtay 1. CD., E. 1998/1278, K. 1998/1477, T. 7.5.1998, YKD, C. 24, S. 8 (Ağustos 1998), s. 1220-1221; Yargıtay 1. CD., E. 1998/1625, K. 1998/2470, T. 1.7.1998, YKD, C. 24, S. 9 (Eylül 1998), s. 1377-1379.

A. Göz Önünde Tutulan Süre

66. Ceza yargılaması konusunda, 6. maddenin 1. fıkrasındaki “makul süre”nin başlangıcı, bir kişiye “suç isnadı”nın yapıldığı andır. Başlangıç için, mahkemenin yargılama yetkisiyle görevlendirilmesinden önceki bir tarih söz konusu olabilir (örneğin bkz. Deweer - Belçika Davası, 27 Şubat 1980, Seri A no: 35, s. 22, par. 42). Bu özellikle tutuklama, suçlama ya da hazırlık soruşturması açma tarihidir (bkz. Wemhoff - Almanya Davası, 27 Haziran 1968, Seri A no: 7, s. 26-27, par. 19; Neumeister - Avusturya Davası, 27 Haziran 1968, Seri A no: 8, s. 41, par. 18 ve Ringeisen - Avusturya Davası, 16 Temmuz 1971, Seri A no: 13, s. 45, par. 100). 6. Maddenin 1. fıkrası anlamında “suç isnadı” genel olarak, “yetkili makamlarca, suç oluşturan bir eylemin yapıldığının açıkça söylenmesi yoluyla resmi bildirim” şeklinde tanımlanabilir. Bazı olaylarda suç isnadı, şüphelinin “durumu üzerinde önemli etkiler doğuran” başka görünümeler altında da oluşabilir (bir çok karar arasında özellikle bkz. Foti ve Diğerleri - İtalya Davası, 10 Aralık 1982, Seri A no: 56, s. 18, par. 52).

67. Ceza yargılaması alanında “süre”nin sonu belirlenirken, 6. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen süreyi, müracaat yollarını da içine alacak genişlikte, davada yargılama sürecinin her aşaması şeklinde anlamak gerekir (bir çok karar arasında özellikle bkz. Eckle - Almanya Davası, 15 Temmuz 1982, Seri A no: 51, s. 34, par. 76).

68. Mahkeme, 6. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen “makul süre” ilkesinin gereklerine uygun şekilde, yargılama süresini değerlendirmek için dava konusu olayları göz önünde tutarak, sürenin 26 Şubat 1990’da, Gentoftte Mahkemesinin suçlaması ile başladığını ve 20 Kasım 1998 tarihli Kartal Ağır Ceza Mahkemesi kararıyla sona erdiğini belirlemiştir. Süre, sekiz yıl, yedi ay ve yirmi iki günü kapsamaktadır.

(i) Danimarka'nın Usul İşlemleri

69. Danimarka Hükümetine göre, yargılamanın ağır işlemesine yalnızca, 29 Haziran 1992 tarihinde şikayetçinin Türkiye’de tutuklanmasından 6 Ocak 1994 tarihinde şikayetçi için yargılama yetkisi bakımından sorumluluğun, Türkiye’nin talebi ile üzerine bırakılmasına kadar geçen süre için beklemesi neden olmuştur. Bu bakımdan Danimarka Hükümeti, ilgiliyi yargılama yetkisinin kendine bıraktığı Türkiye’de *de facto* [fıilen] 29 Haziran 1992’de başlamış olduğunu, *de jure* [hukuken] bir talep ileri sürülemeyeceğini ısrarla belirtmiştir.

70. Mahkeme, Danimarka usul işlemlerinin süresi bakımından, Gentoftte Mahkemesinin şikayetçinin tutuklanmasına karar verdiği 26 Şubat 1990 tarihinden, soruşturma dosyasının Türk makamlarına iletildiği 7 Şubat 1995 tarihine

kadar geçen toplam, dört yıl, onbir ay ve üç haftaya yakın süreyi dikkate almıştır.

(ii) *Türkiye'nin Usul İşlemleri*

71. Türkiye'de yargılama usulü işlemlerinin, Şarkışla Mahkemesince şikayetçinin tutuklama müzekkeresinin aksine, 23 Temmuz 1990 tarihinde tutuklamaya yer olmadığı kararı verilmesinden, Kartal Ağır Ceza Mahkemesince 20 Kasım 1998 tarihinde son karar verilinceye kadar; yani, yaklaşık sekiz yıl, dört ay boyunca sürdüğünü belirlemiştir.

B. Adil Yargılamanın Niteliği

72. Mahkeme, yargılama süresinin makul olması niteliğini özellikle karmaşık davalarda, somut olayın şartları, şikayetçi ve yetkili makamların tutumları ve içtihatlarla benimsenen ölçütler ışığında değerlendirmiştir. Son olarak davada, şikayetçinin uğradığı kayıpların da göz önünde bulundurulmasına önem vermiştir (bkz. Portington - Yunanistan Davası, *Recueil* 1998-VI, s. 2630, par. 21). Mahkeme, daha şimdiden, suçlamanın hakkaniyete uygun surette makul bir sürede yapılmış olmasını tespit etmek için, yakalanan sanığın tutuklanmasının, göz önünde tutulacak bir unsur olduğunu (bkz. Abdoella - Hollanda Davası, 25 Kasım 1992, Seri A no: 248-A, s. 17, par. 24) hatırlatmakta yarar görmektedir.

1. Davanın Karmaşıklığı

73. Şikayetçi, davanın özünde hiçbir karmaşıklık göstermediği; Danimarka ve Türk makamlarının karşılıklı tutumlarının, davaya karmaşık bir yapı kazandırdığı kanısındadır.

74. Danimarka Hükümeti, şikayetçinin Türkiye'ye kaçışının, Danimarka yargılama işlemlerinin yürütülmesini karmaşık hale getirdiğini savunmuştur.

75. Türk Hükümeti, başlangıçta karmaşıklık olmamasına rağmen, Danimarka makamlarının suçlunun iadesini istemesiyle ceza yargılamaları usulünün işleyişini tıkadığını ileri sürmüştür.

76. Mahkeme, şikayetçinin Danimarka'da işlenen bir suçtan sanık olduğu ve bu devlet makamlarınca delillerin toplandığı olgularını dikkate almıştır. Şikayetçinin Türkiye'ye kaçmasından sonra Danimarka makamlarının, ceza soruşturmasında önemli bir unsur olan soruşturmayı başlatması mümkün olmamıştır. Şikayetçinin tutuklanması ve yargılanması Türkiye'de gerçekleşmiş; son karar da bu devlet mahkemelerince verilmiştir.

77. Mevcut dava gerçekte, yalnızca ceza yargılamaları usulü ile değil; bunun dışında, ilk olarak suçluların geri verilmesi ve sonra da, iki devlet arasında yargılama yetkisinin devri usulleriyle de ilgilidir.

78. Mahkeme, iki devletin yetkilerinin ortaya konması bakımından mevcut bu usullerin nispi bir karmaşıklık doğurduğu inancındadır: Suçun işlendiği yer devleti, sanığın iadesinin peşine düşerken; sanığı elde bulunduran devlet, daha çok yargılama yetkisinin devri ile uğraşmıştır. Bunlardan ilk devlet, sanığı mahkeme karşısına çıkarma; ikinci devlet, delilleri elde etme imkansızlığı içinde kalmışlardır. Bu durum, devletlerin istekleri ve adli işlemleri çerçevesinde bir zıtlık bulunması tehlikesini içinde barındırır. Özellikle çeviri yapılması gibi, bürokratik engelleri de buna eklemek gerekir.

79. Mahkeme, yargılama işlemleri bakımından davanın, şikayetçinin yasalara aykırı olarak, suçun işlendiği yer devleti olan Danimarka'yı terk ettiği andan itibaren, yargılama işlemleri bakımından davanın karmaşık bir yapıya büründüğünü göz önünde bulundurmıştır.

2. Şikayetçinin Tutumu

80. Şikayetçi, kendisine karşı yöneltilen yargılama işlemlerinin aşırı uzamasından doğacak her türlü sorumluluk bakımından hak talebinde bulunmuştur.

81. Danimarka Hükümeti, şikayetçinin, suçun işlendiği yer olan Danimarka'dan kaçarak, kendi tutumuyla yargılama işlemlerinin uzamasına katkıda bulunduğu düşüncesindedir.

82. Türk Hükümeti, bu konu hakkında düşüncesini belirtmemiştir.

83. Mahkeme, 6. maddenin 1. fıkrasındaki makul süreyi aşp-aşmadığını belirlemede göz önünde bulundurmak için, davalı devletin kendisine isnat edilemeyen şikayetçinin tutumunu, objektif bir unsur olarak değerlendirmektedir (bkz. Wiesinger - Avusturya Davası, 30 Ekim 1991, Seri A no: 213, s. 22, par. 57).

84. Mahkeme, davanın üç tarafından her birine yüklenebilen süreleri, etki derecesini göz önünde tutarak birlikte değerlendirmesiyle, şikayetçinin 23 Şubat 1990 tarihinde kaçışından İstanbul'da 29 Haziran 1992 tarihinde tutuklanmasına kadar geçen iki yıl, dört ay ve altı günlük sürede, sorumluluğun tek başına, kendi iradesiyle *de facto* [fiilen] adaletten kaçan şikayetçiye ait olduğunu belirlemiştir.

85. Mahkeme, mücbir sebep ya da yasal mazeret durumları dışında, mahkeme önüne çıkma yükümlülüğünün, ceza yargılamasının temel bir unsuru olduğunu göz önünde bulundurmıştır.

86. Mahkeme, iddiaların doğruluğunun denetlenmesinde ve bu iddiaların, çıkarlarının korunması gereken tanık ve mağdur ifadeleriyle karşılaştırılmasında, mahkeme önüne çıkmanın temel öneme sahip bir etki doğurduğunu şimdiden belirtme fırsatı bulmuştur (Poitrimol - Fransa Davası, 26 Ekim 1993, Seri A no: 277-A, s. 15, par. 35 ve Medenica - İsviçre Davası, 14 Haziran 2001, *Recueil* 2001-..., s. ..., par. 54).

87. Mahkeme, şikayetçinin mahkeme önüne çıkmama nedenleri konusunda, kendisine karşı uluslararası nitelik taşıyan bir tutuklama müzekkeresi verilmesinden itibaren, hiçbir şekilde aklanmak için çaba sarf etmediğini göz önünde tutmuştur. Böylece Mahkeme, şikayetçinin, adaletten kaçmayı tercih etmesinin anlaşılabilir olmadığı değerlendirilmesini yapmıştır (bkz. *mutatis mutandis* [gerekli değişikliklerle], yukarıda sözü edilen Medenica Davası, par. 59).

88. Bundan dolayı Mahkeme, ilgilinin tutumunun maddi anlamda, yargılamanın uzamasına katkıda bulunduğu düşüncesindedir.

3. Adli Makamların Tutumu

(i) Danimarka Makamları

89. Şikayetçi, Danimarka ile ilgili olarak, Danimarka makamlarının özelliikle, ceza yargılamasını sürüncemede bıraktığı ve soruşturma dosyasını bir bütünlük içinde, Türk makamlarına ulaştırmadığı iddiasında bulunmuştur. Şikayetçi, dosyayı Türk adli makamlarına ulaştırmadan önce Danimarka makamlarının, yaklaşık dört yıl beklediğini belirtmiştir. Bu süre boyunca Danimarka yargılaması hiçbir çözüme ulaşamamıştır.

90. Danimarka Hükümeti, söz konusu adam öldürme fiilinden hemen sonra, Danimarka'da ceza soruşturması başlatmış ve suçu işlediğinden şüphelenilen kişinin, Türk makamlarından iadesi talebinde bulunmuştur. Bununla birlikte Türk makamları, talebi açıkça cevaplamamışlar ve dava dosyasının gönderilmesini istemekle, Danimarka Hükümetinin talebini zımnen reddetmişlerdir. Öte yandan bu durum, Danimarka'nın şikayetçiye karşı sürdürdüğü soruşturmada, davayı Türk adli makamlarına bırakmaya kadar, hazırlık aşamasının ertelenmesi anlamını taşımaktadır. Savcılık, henüz şikayetçiye karşı Gentofte mahkemesi önünde ceza takibine girişmemiştir. Danimarka Hükümeti, Türk adli makamlarına dosyayı bütünüyle göndermeden ve yargılama yetkisini devretmeden önce; Danimarka makamlarının bir yandan, Türkiye'deki yargılamada verilen cezanın üzerine Danimarka'daki cezanın eklenmesiyle *ne bis in idem* [aynı fiilden dolayı birden fazla ceza verilemez] ilkesine aykırı davranılmaması; öte yandan, Türkiye'deki yargılamanın sonunda şikayetçiye idam cezasının verilmemesi konularında, kendini güvence altına almak zorunda olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Danimarka makamlarının, Türk yargı organlarına yargılama yetkisini devretmeden önce, şikayetçiyi sorguya çekmesi gerekmektedir.

91. Mahkeme, Danimarka ve Türkiye'nin, birlikte sorumluluğu altında usul işlemlerinin, uluslararası işbirliğini gerekli kıldığı her aşaması bakımından hızlı hareket edilmediği açık olsa bile, Danimarka'nın bekleyerek geçirdiği sürelerden dolayı sorumlu tutulamayacağını kabul etmiştir.

92. Bundan dolayı Mahkeme gecikmelerin, Danimarka makamlarının icrai ya da ihmali bir fiiline isnat edilemeyeceği ve bunun adli yardımlaşma sisteminin doğduğu sonucuna ulaşmıştır. Adli yardımlaşmanın çok sayıda ülkedeki işleyişi ve her hükümetin diğerleriyle olan ilişkisine bağımlı olması gözetildiğinde, bu sonuç kaçınılmazdır. Söz konusu gecikmeler bakımından, alışlagelmiş bir sistemin işleyişine bağılı kalındığı sürece, tarafların açıkladığı gerçekler göz önünde tutulmak zorundadır (bkz. Başvuru no: 11703/85, D. - Federal Almanya, kabul edilebilirlik kararı, 9 Aralık 1987, DR 54, s. 116).

(ii) Türk Makamları

93. Şikayetçi, Türk adli makamlarının, özellikle Danimarka makamları ile karşılıklı yazışmaların akışını hızlandırmadığı iddiasında bulunmuş; Türk adli ve idari makamlarının tutumunun, yargılama sürecinin uzamasına sebep olduğunu ileri sürmüştür. İlgili makamlar, yazışmalarında ve gerekli diğer işlemlerinde, dava bakımından, ceza yargılamaları usulünde gerekli özeni göstermemiştir. Şikayetçiye göre, adli yardımlaşma sisteminin, iki devlet arasında kötü işlemeden Danimarka makamları kadar, Türk makamları da sorumludur.

94. Türk Hükümeti, Türk adli ve idari makamlarının dava dosyasını Danimarka makamlarından alabilmek için, gerekli müracaatları yaptığını belirtmiştir. Oysa bu müracaatlar olumlu sonuç vermemiş; dava dosyasının ve suçun işlendiği yerde Danimarka makamlarınca toplanan delil unsurlarının yokluğunda, Türk mahkemelerinin bir karar alması mümkün olmamıştır.

95. Mahkeme, Türk makamlarının tutuklama kararından sonra şikayetçiye karşı ceza yargılamasını başlattığını; ancak Danimarka makamlarınca, Kartal Ağır Ceza Mahkemesine dosyanın tamamlanmadan gönderildiği tarih olan 14 Temmuz 1995'te pek ilerleme kaydedilmediğini tespit etmiştir.

96. Mahkeme, şikayetçi ile ilgili ceza yargılaması esnasında, yalnızca Türk makamlarına yüklenebilecek, boşa geçirilmiş hiçbir süre belirleyememiştir. Mahkeme uluslararası işbirliği usulünün bazı aşamalarında hızlı hareket edilememesinin, Danimarka ve Türkiye'nin birlikte sorumluluğu ile ilgili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

97. Adli yardımlaşma usulüne gelince Mahkeme, yukarıdaki tespitleri yinelemekle yetinmektedir (paragraf 92).

98. Mahkeme, Türk makamlarının 21 Temmuz 1993'te, şikayetçiyi şartlı salıverdıklarını göz önünde tutmuştur. Böylece geçici tutuklama, bir yıl, yirmi iki gün devam etmiştir. Mahkeme, yargılama sürecinin uzunluğuna oranla, hapsedilme süresinin önemi üzerine düşüncelerini burada hatırlatır (yukarıda paragraf 72).

99. Mahkeme, tüm verileri göz önünde tutarak, şikayetçinin davasının yürütülmesinde yargılama makamlarının, genel olarak, gerekli özeni göstermiş olduğu sonucuna varmıştır.

100. Bundan dolayı, davada Sözleşmenin 6. maddesi 1. fıkrasının ihlali söz konusu değildir.

II. SÖZLEŞMENİN 6. MADDESİ 2. FIKRASI ve 3. FIKRASI a) BENDİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI ÜZERİNE

101. Şikayetçi aynı zamanda, Sözleşmenin 6. maddesi 2. fıkrası¹⁰ ve 3. fıkrası a) bendinin¹¹ ihlal edildiğini iddia etmiştir.

102. 6. Maddenin 1. fıkrası konusunda yapılan değerlendirmelerde ele alınan olgulara dayandığından, Mahkeme bu iddiaların, ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

BU NEDENLERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Türk Devleti tarafından, Sözleşmenin 6. maddesi 1. fıkrasının ihlal edilmediğine,
2. Danimarka Devleti tarafından, Sözleşmenin 6. maddesi 1. fıkrasının ihlal edilmediğine,
3. Sözleşmenin 6. maddesi 2. fıkrası ve 3. fıkrası a) bendine bağlı iddiaların ayrıca incelenmesine yer olmadığına karar verdi.

Fransızca olan karar, İçtüzüğün 77. maddesi 2.¹² ve 3.¹³ fıkralarının öngördüğü şekilde, yazılı olarak, 8 Kasım 2001'de bildirildi.

¹⁰ Sözleşme m. 6/2: "Bir suç ile itham edilen her şahıs suçluluğu kanunen sabit oluncaya kadar masum sayılır."

¹¹ Sözleşme m. 6/3: " Her sanık ezcumle: a) Şahsına tevcih edilen isnadın mahiyet ve sebebinden en kısa bir zamanda, anladığı bir dille ve etraflı surette haberdar etmek, (...) hak[kı]na sahiptir."

¹² İçtüzük m. 77/2: "Son kararlar Daire Başkanı veya görevlendirilen diğer bir yargıç tarafından aleni bir duruşmada okunabilir. Devlet temsilcileri ile tarafların temsilcileri bu duruşmanın tarihi hakkında belirli bir süre önce bilgilendirilir. Aksi takdirde bu maddenin üçüncü fıkrasında öngörüldüğü şekilde tebliğ edilen son karar, bu kararın tefhimini oluşturur."

¹³ İçtüzük m. 77/3: "Son karar Bakanlar Komitesine iletilir. Yazı İşleri Müdürü son kararın onaylı birer örneğini taraflara, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine, üçüncü tarafa ve doğrudan ilgili üçüncü kişilere gönderir. Orijinal nüsha usulüne göre imzalanıp mühürlenerek Mahkemenin arşivinde saklanır."

§ 2. DEĞERLENDİRME

Sarı - Türkiye ve Danimarka Davasının esası, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde düzenlenen “adil yargılama ilkesi”ne¹⁴ ilişkindir. Somut olay bakımından özellikle, ilgili maddenin 1. fıkrasında yer alan, yargılamada makul süre şartı değerlendirme konusu yapılmıştır. Davanın ilgi çeken bir özelliği de, davalı iki ayrı devletin bulunmasıdır.

Makul süre şartına uyulup-uyulmadığını belirlemek için doğaldır ki, yargılama süresinin başlangıcı ile sonunun bilinmesi gerekir. Mahkeme somut davada, yerleşik içtihatlarına uygun şekilde bunu ortaya koymuştur (par. 66-68). Bu çerçevede sadece şekli unsurlara dayalı değerlendirme yapılmamış; sanık üzerindeki etkiler gibi maddi unsurlar da göz önünde tutulmuştur. Sürenin başlangıcı, “tutuklama”, “suçlama” ve “hazırlık soruşturması açılması” gibi olgular yanında¹⁵ “sanığın durumunda önemli etkiler doğuran” başka sebeplerle de belirlenebilir¹⁶. Mahkeme sürenin, şikayetçinin suçun işlendiği yer devleti olan Danimarka’dan kaçışından sonra, Danimarka mahkemesinin suçlaması ile başladığını (26 Şubat 1990) kabul etmiştir.

Sürenin sonu belirlenirken, tüm müracaat yolları da dahil yargılama sürecinin her aşaması göz önünde tutularak¹⁷ Kartal Ağır Ceza Mahkemesince verilen son karar tarihi (20 Kasım 1998) esas alınmıştır. Sürenin başlangıcı ile sonu arasında uzun bir zaman aralığı olduğu görülecektir: Sekiz yıl, yedi ay, yirmi iki gün.

Makul süre değerlendirmesinde Mahkeme, toplam sürenin uzunluğunu tek unsur olarak ele almamakta; ayrıca üç ölçüte başvurmuştur: “Dava konusunun niteliği”, “şikayetçinin tutumu”, “adli makamların tutumu”. Bu

¹⁴ “Dürüst yargılama” da denilen “adil yargılama” ilkesi, şu şekilde tanımlanabilir: “Yeterli savunma imkanının tanındığı, hukuka aykırı sayılabilecek hilelere başvurulmaksızın yapılan yargılama”dır (SCHROEDER, Friedrich-Christian, “Ceza Muhakemesinde ‘Dürüst Yargılama’ İlkesi”, Çev. Cumhuriyet Şahin, SÜHFD, C. 5 (1996), S. 1-2, s. 270).

¹⁵ Wemhoff - Almanya Davası, 27 Haziran 1968, Seri A no: 7, s. 26-27, par. 19. Kararın Türkçe çevirisi için bkz. DOĞRU, Osman, İnsan Hakları Avrupa İctihatları, İstanbul 1997, s. 25-40.

¹⁶ Foti ve Diğerleri - İtalya Davası, 10 Aralık 1982, Seri A no: 56, s. 18, par. 52. Kararın Türkçe özeti için bkz. YILDIZ, Mustafa, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargısı, İstanbul 1998, s. 230-231. Sürenin başlangıcı konusunda Mahkeme içtihatlarının değerlendirmesi için bkz. GÖLCÜKLÜ, A. Feyyaz / GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara 1996, s. 258, par. 515; YILDIZ, s. 115-117.

¹⁷ Sürenin sonunun belirlenmesi konusunda bkz. GÖLCÜKLÜ / GÖZÜBÜYÜK, s. 258, par. 516; YILDIZ, s. 117-119.

çerçevede somut davanın şartlarına göre¹⁸, her bir devlet için ayrı süreler belirlemiş; davanın karmaşıklığı, şikayetçinin tutumu ve uğradığı kayıpları da objektif unsurlar olarak göz önünde bulundurmıştır.

Mahkeme, adli yardımlaşma ve yargılama yetkisinin devri usullerinin işleyişini değerlendirerek; davalı devletler adli ve idari makamlarının aktif bir eylemine ya da ihmaline dayalı bir hak ihlali bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Mahkeme, üyeleri eşit ve egemen birimlerden oluşan uluslararası toplumda, bu toplum üyeleri arasındaki ilişkilerin, karşılıklı bağımlılık çerçevesinde gelişeceği olgusundan hareketle adli yardımlaşma sisteminin ağır işlemesinden, davalı devletlerin ayrı ayrı sorumlu tutulamayacağını haklı olarak kabul etmiştir. Davalı devletlere isnat edilemeyen ve salt sistemden kaynaklanan bu gecikmeler, davayı karmaşık hale getirmektedir.

Şikayetçinin suçun işlendiği yer devleti olan Danimarka'yı terk etmekle, mahkeme önüne çıkma yükümlülüğüne aykırı olarak adaletten kaçtığı ve öte yandan bu durumun, davaya karmaşık bir yapı kazandırdığı belirtilerek; makul süre bakımından şikayetçinin tutumu da değerlendirme konusu yapılmıştır. Mahkeme burada, şekli anlamda yargılama yetkisinin varlığını değil; maddi anlamda yargılayabilme imkanını gözeterek, maddi unsur ilkesinin farklı bir görünümünü ortaya koymuştur.

Yargılamada makul süre şartını, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kendisi için de tartışmak mümkündür. Somut davada başvuru tarihinden karar tarihine kadar yaklaşık sekiz yıl, yedi ay süre geçmiştir. Bu sürenin son üç yılı Mahkeme önündedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde insan hakları koruma sisteminin etkin işlemesi bakımından¹⁹, 11 Nolu Protokolün yürürlüğe girdiği tarihten sonra Mahkemece davaya bakma sürelerinin giderek kısalmasını beklemek, makul bir talep olarak değerlendirilmelidir.

¹⁸ Ceza davaları bakımından örnek olarak, Dobertin - Fransa Davasında yargılamanın oniki yıl; Kemache - Fransa Davasında sekiz buçuk yıl; Abdoella - Hollanda Davasında dört yıl, dört ay sürmesi Sözleşmenin 6. maddesi 1. fıkrasına aykırı bulunmuştur (ÜNAL, Şeref, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi - İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri, Ankara 2001, s. 181) .

¹⁹ ÇAVUŞOĞLU, Naz, "Frau - İtalya Davası: 'Frau v. Italy: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nde 'Makul Süre' Şartı", İnsan Hakları Merkezi Dergisi, C. 2, S. 1 (Mayıs 1994), s. 40; ÇAVUŞOĞLU, Naz, "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ni 'Yaşayan Belge' Yapan Yorum Teknikleri", İnsan Hakları Yıllığı, C. 14 (1992), s. 137-138.